

ПОЗНЯК Т. М.

*кандидат педагогічних наук, доцент
кафедри загальної, вікової та
соціальної психології імені М. А. Скока,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів*

ЮЩЕНКО І. М.

*кандидат психологічних наук, доцент
кафедри загальної, вікової та
соціальної психології імені М. А. Скока,
Національний університет «Чернігівський колегіум»
імені Т. Г. Шевченка,
м. Чернігів*

**ПРОБЛЕМА ЗБЕРЕЖЕННЯ ПСИХОЛОГІЧНОГО ЗДОРОВ'Я
ДИТИНИ В ОСВІТНЬОМУ СЕРЕДОВИЩІ У ПЕДАГОГІЧНІЙ
СПАДЩИНІ В.О.СУХОМЛИНСЬКОГО**

Проблема здоров'я дітей – проблема комплексна та багатоаспектна. Вона привертає увагу дослідників із різних областей науки і практики: медиків, філософів, соціологів, екологів, фізіологів і, звичайно, педагогів, психологів. Існують різні підходи до розуміння цієї проблеми. Всі визнають, що здоров'я людини характеризується не лише відсутністю хвороб, а повнотою прояву життєвих сил, радісним відчуттям життя, різнобічністю та тривалістю соціальної активності та гармонійністю розвитку особистості. У даному контексті сучасні науковці широко використовують поняття психічне та психологічне здоров'я.

Поняття психічного здоров'я у науковій літературі здебільшого розглядається як стан душевного благополуччя і характеризується відсутністю хворобливих психічних явищ, що забезпечує адекватну умовам оточуючого середовища регуляцію поведінки та діяльності. На відміну від поняття «психічне здоров'я», що має стосунок, передусім, до окремих психічних процесів та механізмів, термін «психологічне здоров'я» стосується особистості загалом та знаходиться у тісному зв'язку із проявами людського духу, повноти та багатства особистості.

При цьому постає проблема всебічного дослідження чинників та механізмів збереження та розвитку психологічного здоров'я. Загальновідомо, що здоров'я дитини залежить від багатьох чинників: гарні гени, правильне харчування, перебування на свіжому повітрі, рухова активність, процедури загартовування, тощо. Важливим, навіть визначальним чинником є психологічний комфорт у сім'ї - спокійне, доброзичливе та розвиваюче родинне середовище, що забезпечує нормальний психосоціальний розвиток дитини.

ХІІ Міжнародні і ХХІХ Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя»

Не менш значущим для збереження та розвитку психічного та психологічного здоров'я дітей є освітнє середовище.

Розгляд проблеми збереження психологічного здоров'я дітей в освітньому середовищі з урахуванням її актуальності спонукає звернутися до педагогічної спадщини видатного вітчизняного педагога В. О. Сухомлинського. На основі ґрунтовного теоретичного аналізу та педагогічного досвіду він чітко окреслив поняття психологічного здоров'я дитини як необхідної умови розвитку особистості і розкрив основні його критерії, такі як фізична спроможність, активність, позитивний емоційний стан, бажання вчитися, віра у власні сили, почуття власної гідності, повага до інших людей.

Аналізуючи власний педагогічний досвід Василь Олександрович вказує на ті основні помилки в роботі вчителів, які стають факторами руйнівного впливу на психіку учнів, приводять до негативного ставлення до школи і знань взагалі, зневіри у власні сили. Серед цих помилок він, передусім, називає несправедливість шкільної оцінки, конфліктні стосунки між вчителями та дітьми, шкільні неврози, несправедливе засудження дитини у школі. Турбота про психологічне здоров'я, на думку В. О. Сухомлинського, повинна починатись із з'ясування загального стану дитини і в залежності від нього має визначатись не тільки індивідуальний підхід, а й ціла система захисних заходів, направлених на його збереження та укріплення. Водночас він говорив про необхідність застосування у роботі з окремими категоріями дітей методів медичної педагогіки, на яких ґрунтуються сучасні здоров'язберігаючі технології навчання.

У процесі багаторічної роботи з дітьми педагог дійшов до переконання, що «найголовніше заохочення і найсильніше (та не завжди дійове) покарання в педагогічній праці – оцінка» [3, с.167]. Але тільки за умови, коли вчитель поважає дитину, коли стосунки між ними будуються на взаємній довірі і доброзичливості, оцінка стає могутнім стимулом до навчання. В. О. Сухомлинський неодноразово підкреслював, що навчання – це не тільки передача знань, це, насамперед, людські взаємини. Доброзичливе ставлення педагога до учнів є запорукою їх позитивного емоційного стану, радості пізнання та бажання вчитися. В основі такого зв'язку лежить психологічний механізм педагогічного спілкування, коли позитивне ставлення дитини до вчителя переноситься і на знання, які він їй передає. За таких умов створюється можливість для учня відчувати успіх і задоволення від навчання.

Варто згадати й про застереження В. О. Сухомлинського щодо негативних оцінок, які позбавляють дитину радості успіху, пригнічують її, породжують усвідомлення своєї безперспективності, а отже згубно впливають на її психологічне здоров'я. За його словами, негативна оцінка для дитини – це велике горе. Учень, який не відчуває успіху у навчанні, підтримки з боку вчителя «втрачає віру у власні сили, застібається, образно кажучи, на всі

ХІІ Міжнародні і ХХІХ Всеукраїнські педагогічні читання «Василь Сухомлинський у діалозі з сучасністю. Шлях до серця дитини в травматичних ситуаціях життя»

гудзики, насторожується, найжачується, відповідає зухвалістю на поради і зауваження вчителя» [3, с.163]. Негативні почуття призводять до порушень емоційної сфери, що призводить до відхилень в особистісному розвитку і появи соматичних захворювань.

В. О. Сухомлинський зауважував, якщо учень довгий час переживає несправедливість, зневіру у свої можливості його нервова система виснажується, дитина починає хворіти, у неї виникає шкільний невроз або дидактогенія. Він був переконаний, що дидактогенії – це наслідок негативного ставлення вчителя до учня, яке виявляється в байдужості до дитини, її успіхів, нетактовній, а інколи і відверто грубій поведінці, що супроводжується криками, роздратованістю, погрозами. Отже, вчитель стає причиною дитячого неврозу, виникнення психосоматичного захворювання. Василь Олександрович нагадував, що вчитель повинен знати і відчувати, що на його совісті – доля дитини, її здоров'я та благополуччя [3, с.168]. Ці слова повинні бути викарбувані у свідомості кожного педагога.

Особливо сучасними в контексті проблеми збереження психологічного здоров'я дітей в освітньому середовищі є думки В. О. Сухомлинського про те, що в наших школах не повинно бути нещасних дітей, які страждають від думок про невпевненість в своїх силах, що вони ні на що не здатні, відчувають себе незрозумілими, несправедливо засудженими у школі, позбавленими уваги й доброзичливого ставлення з боку вчителя та однокласників. Педагоги повинні усвідомити, що єдиним джерелом, яке пробуджує бажання вчитися, спонукає дитину до подолання труднощів – це радість успіху у навчанні, тому треба допомогти їй відчути цей успіх. Підґрунтям такого успіху є гуманне ставлення, повага до гідності дитини, віри в її можливості. Педагогічне кредо В. О. Сухомлинського – віра в дитину – повинно стати настановою для кожного, хто долучається до справи навчання й виховання підростаючого покоління.

Список використаних джерел

1. Сухомлинський В. О. Сто порад вчителю. *Вибрані твори*. В 5-ти т. Київ : Рад.школа, 1976. Т.2. С. 419–657.
2. Сухомлинський В. О. Серце віддаю дітям. *Вибрані твори*. В 5-ти т. Київ : Рад.школа, 1977. Т.3. С. 9–279.